

hibában szenved: ki van hagyva belőle a német szöveg, már pedig ez itt szükséges a magyar nyelvészet szempontjából is és hiányoznak mellőle a munka keletkezését, szerzőjét, stb. felvilágosító jegyzetek. Még a nagy fontosságú ajánló levél sincs benne. Azt már a körmöczi példány felfedezője említette, hogy egy-két, téves olvasásból eredő hiba is becsuszott ebbe a kiadásba. Egy szóval ez nem felel meg a követelményeknek. Azt véljük, a Murmelius elsősorban érdemes lenne arra, hogy a Magyar Tudományos Akadémia felvegye a hasonmásban kiadandó régi magyar nyomtatványok sorába, a melyeknek eddig megjelent kötetei közt nyelvészeti tekintetben alig akad a Lexiconhoz fogható. Most, midőn nem kell többé külföldre menni a lemásolásért, sem nagy munkával, sem tulságos költséggel nem jár a kötet közrebocsátása; a belőle származó haszon pedig úgy a fáradságért, mint a költségekért bőséges kárpótlást nyújt.

ÉNEKESKÖNYVEINK A XVI. ÉS XVII. SZÁZADBAN.

ERDÉLYI PÁLTÓL.

(Második közlemény.)

Nyomatott források.

— *Egyláziak.* —

1. *Gálszécsi István. Énekeskönyv.* Krakkó, 1536. 8-r.

Sz. Ujfalvi Imre a Gönczi Gy. Énekes könyvének 1602. debreczeni kiadása előszavában megemlékezik azokról, kik »énekeskönyveknek kibocsátásában munkálkodtanak«. Ezek között említi Gálszécsi Istvánt: »Gálszécsi István mester, azon városnak iskolájában tanító, írt egy Énekes-könyvecskét. Dedicáltatott az Nagyságos Perényi Péternek, nyomtatattott in Octavo Krakkóban, 1536. »*Szabó K.* (I. 8.) e följegyzés alapján föl is vette a munkát, noha annak egyetlen példányát sem látta. A véletlen, mely ez elveszettnek hitt munka egy töredékét napfényre hozta, igazolta Ujfalvi Imrét és Szabó Károlyt is. E töredék *Ágoston* József birtokában van, négy számozatlan októvlevélből áll, az első terniónak hiányos négy levélből: A₂, A₃ + 2 sztan levél, tartalmazza a Perényi Péternek szóló ajánlást s az énekek közül két dogmatikus éneket. Ez a legrégebb ismert kótás nyomtatványunk. A M. Könyvszemle 1887. évi folyamában (215. l.) ismertettem s a töredék egész szövegét cinkografiai másolatával együtt kiadtam.

† *Janetozel.*

2. *Székely István. Soltár könyv Székely Istvántul magyar nyelvre fordítottatott.* Krakkó, 1538. 8-r. 251 lev. elől 12 sztlan lev.

Szabó K. (I. 19.) felsorolja ismert példányaait.

3. *Székely István, Istenes énekek.* Krakkó, 1538. 8-r.

Egyetlen példánya gr. Bethlen Kata könyvtárában volt s Enyeden 1849-ben pusztult el. Bod Péter után címét közli Szabó K. (I. 13.)

4. *Hofgref-féle Énekes könyv.* Kolozsvár, (1554.) kis 4-r. 216 sztl. lev. (ha teljes.)

Egyik, teljesebb példánya az Akadémia könyvtárában van, ezt ismertette 1855-ben *Toldy* először (Magy. Nyelv- és Irod. kézikönyve, I. k. 1. l.); másik csonkább, megvolt gr. *Kemény* József könyvtárában, honnan kerülő úton, Vass József, Szénfi Gusztáv útján, Szénfi örököseitől megvásárolva, jutott az Erdélyi Múzeumba. *Szabó K.*, ki mindakét példányt leirta (I. 348), abban a véleményben van, hogy ez Énekeskönyv a kolozsvári nyomda korai termékei közül való s mindjárt 1552 után jelent meg, különben alig volna érthető, hogy benne csupa 1538—1552. között írott ének forduljon elő. *Mátray* Gábor, ki először foglalkozott vele tüzetesebben, 1580—1600 között megjelentnek tartja, mert a hangjegyek típusa szerint korábbiak nem veheti. Már *Toldy* megjegyezte, hogy e hangjegyek a Tinódi Krónikájában levőkhöz hasonlítanak, s így alig nehéz elfogadni, hogy 1554-ben, a *Chronica* előtt, miket már a kolozsvári nyomda kizárólag Hofgrefé volt, jelent meg. *Szabó K.* hajlandó az énekek összegyűjtését és kiadását *Heltainak* tulajdonítani, s még ebben az esetben sem járunk messze az 1554. évtől, mert *Heltai* 1553-ban egyedül bírta a kolozsvári nyomdát.

5. *Huszár Gál.* Isteni dicséretetek és psalmusok. Debreczen, 1560. 8-r.

Sz. *Ujfalvi* Imre az 1602-iki debreczeni kiadás előszavában írja: *Huszár Gál* bocsátott ki isteni dicséreteket és psalmusokat, azok közül válogatottakat, melyek ez időben a jámbor atyafiaktul szóróztettek, anno 1560 in 8° cum dedicatoria epistola ad Petrum *Melium*. E följegyzés alapján vette föl művébe *Szabó K.* (I. 40). A könyvnek ma egyetlen példánya sem ismeretes.

6. *Huszár Gál.* A keresztyéni gyülekezetben való isteni dicséretetek és imádságok. (Komjáthi,) 1574. 4r. 4 + 347 + 4 sztlan lev.

Sz. *Ujfalvi* Imre, említett előbeszédében írja: »Ezen *Huszár Gál* a keresztyéni gyülekezetben való isteni dicséretetek és imádságokat kibocsátá in 4°, két részben, Komjáthiban laktában 1574.« E nyilatkozatra építve *Szabó K.* (I. 332.) az Akadémia s az Erdélyi Múzeum csonka énekeskönyveit tartotta *Huszár Gál* énekeskönyvének. Azonban az 1569-iki *Szegedi Gergely-féle* énekeskönyv fölfede-

zésével kitünt, hogy az nem az, hanem Szegedinek egy-egy kiadása. Időközben Eperjesen előkerült az a Huszár Gál-féle énekeskönyv, melyet Ujfalvi pontosan följegyzett, pontosan, czíme és dátuma szerint, el kell tehát fogadnunk a helyet is, a hol szerinte, Komjáthiban, megjelent. Huszár Gálnak 1573-tól kezdve nyomdája volt Komjáthin, s 1574 október 16-ikán hivatván meg Pápára, 1574 október 6-ikán még Komjáthiból keltezhetette előszavát s művét is ott fejezhette be. Teljes példányának könyvészeti leírását *Flórián* Jakab, az eperjesi ág. ev. kollégium könyvtárnoka tette közzé. (M. Könyvszemle, 1881. 246—247. l.)

7. *Heltai Gáspár*, Soltár, azaz Szent Dávidnak és egyéb Prophetáknak psalmusinak avagy isteni dicséreteknek könyve. Kolozsvár, 1560. 8-r. 300, elül 10 sztlan levél.

Szabó K. (I. 41.) felsorolja ismert példányait.

8. *Heltai Gáspár*. Soltár. Kolozsvár, 1561. 8-r. 300 szzott levél, elül 7 sztlan levél (ha teljes).

Ráth György, kinek leírásából e munka először lett ismeretessé, (M. Könyvszemle 1883. 270. l.) birja egyetlen példányát. E kiadás II. János választott királyhoz szóló ajánló levél nélkül jelent meg, szövege s kiállítása egyébként mindenben megfelel az 1560-ban megjelent I. kiadásnak.

9. (*Szegedi Gergely*, Énekes könyv. Debreczen, 1562.)

Sz. *Ujfalvi* Imre említett előszavában írja: »ez ideiglen csak az itt való tipografiában (Debreczen) is egynehányszor nyomattatott ki az Énekeskönyv, mely az Graduállal a Templomban szokott vitettetni. Találtam olyanra is, az mely, de csak igen rövideden, azelőtt negyven esztendővel (1562.) nyomtattatott.« E megjegyzés alapján *Szilády* Áron Szegedi Gergelyről irt tanulmányában ez énekeskönyvet *Szegedi* Gergelynek tulajdonítja, s az 1569-ben megjelent emendált és kétségtelenül Szegedi G.-féle énekeskönyvet annak második kiadásaul tekinti. Akár Szegedié, akár másé volt is az 1562-ben Debreczenben megjelent Énekeskönyv, bizonyos, hogy volt, mert Ujfalvi, a ki különben is nagyon pontos író, nem emlíkezhetett volna meg egy 1562-ben Debreczenben nyomtatott énekes könyvről.

10. (*Szegedi Gergely*,) Énekeskönyv, melyből szoktanak az Úrnak dicséretet mondani. Debreczen, 1569. 8-r. 221 és mutató-tábla 3 sztlan lap.

Ez énekeskönyvnek egyetlen példányát *Hellebrant* Árpád födözte föl Boroszlóban, a városi könyvtárban, a hol most is őrzik. Ugyan ő ismertette legelébb, a M. Könyvszemle 1892/93. évf. 219. lapján. Az akadémia facsimilés kiadásban bocsátotta közre 1893-ban, melyet *Szilády* Áron gondozott, a ki hozzá alapos tanulmányt fűzött.

11. *Szegedi Gergely*. (Énekes könyv, melyből szoktak az Urnak dicséretet mondani.) Debreczen, (1569—1574.) 4-r. Csonka.

Az Akadémia birtokában egy énekeskönyv töredéke van, melyet *Szabó K.* (I. 332.) Huszár Gálénak nevez, melyet ő és *Toldy* debreczeni nyomtatványának ismertek föl. Szabót e véleményében csak megerősíthette Sz. Ujfalvi Imrének többször idézett bevezetésében az a néhány sor, a melyet ott közöl is. Mióta azonban Huszár Gál 1574-iki, Komjáthiban megjelent énekeskönyve előkerült, kétségtelessé vált, hogy az akadémia csonka énekeskönyve nem Huszár Gálé. Szerencsére előkerült az 1569-iki Szegedi-féle énekeskönyv s az ezzel való egybeazonosításból kiderült, hogy e csonka énekeskönyv a Szegediének újabbi kiadása. *Szilády Áron* (Függelék. XII—XIV. l.) kimutatta, hogy az Szegedinek egy 1569—1574 között megjelent újabb kiadása.

12. *Szegedi Gergely*. (Énekes könyv melyből szoktak az Urnak dicséretet mondani.) Debreczen, (1574—1579. közt) 4-r. Töredék.

Fraknói Vilmos a könyvtáblákból kiáztatott régi magyar nyomtatványok között egy debreczeni XVI. századi énekeskönyv töredékét ismertette (M. Könyvszemle, 1878. 267. l.) melynek meglévő B₃, B₄, B₅, B₆, levele a könyvnek 21—28 számozott lapját tartalmazza. E töredék a M. Nemz. Múzeum tulajdona s valószínűleg az az egyetlen példányban ismeretes töredék, melyet *Révész Kálmán* 1570 körül megjelentnek mond. (M. Könyvszemle, 1882. 265. l.) *Szilády Áron* Szegedi Gergely énekeskönyveinek sorozatában e töredéket az ismert kiadások harmadikának véli, s megjelenése idejét 1574—1579 közé teszi. (Irod. Tört. Közl. III. 128. l.) majd Szegedi G. Énekeskönyvének kiadásához irt tanulmányában 1572—1579 között megjelentnek mondja (Függelék. XV. l.) Mindaddig, míg az 1569-iki Szegedi Gergely-féle énekeskönyvet nem ismertük, nem tudtunk e töredékekkel mit csinálni, csupán azt állapíthattuk meg, hogy debreczeni termék és 1579 előtt jelent meg. Most azonban egész határozottsággal Szegedi Gergelyének mondjuk. A töredékben megmaradt öt ének, »psalmusokból való isteni dicséretetek« :

Tordai Benedektől, XXX. ps. Binned biztam Uramisten,

Tesi-től, XXX. ps. Te benned biztam Uramisten,

Szegedi Gergelytől XXXI. ps. Bódog az ilyen ember,

Szegeditől XXXIV. ps. Mikoron Dávid Saul előtt . . .

Szegeditől XXXVII. ps. Nagy bánatban Dávid . . .

a töredék 21—28. lapját foglalja el, s hasonló sorban és megegyező lapszámozással az 1569. kiadásnak 21—29. lapján is megvan. Ugyanazon sorrend, majdnem ugyanazon lapszámozás, a nyomdai kiállítás és Szegedinek három éneke elég alapot adnak, hogy e töredéket az 1569-iki kiadás után következő egyik Szegedi-féle kiadásnak tekintsük s benne lássuk az 1579- és 1590-ben. Debreczenben megjelent éne-

kes könyvek s az 1562-ben s 1569-ben kiadott Szegedi-féle énekes könyvek sorozatának egy tagját, egy eddig ismeretlen kiadását. Mert ugyanazon 5 ének az 1579-iki énekes-könyvben a 20—26., az 1590-iki kiadásban a 23—32. lapokat s hasonló sorrendben foglalja el, s azoknak az ismert 1569-iki kiadással való egybevetése is megerősíti *Szilády* föltevését, a melyet én is elfogadok. E töredék fönt a 21. lapon Tordai énekének harmadik szakaszával kezdődik, az 1569-iki Szegedi-félében a Tordai éneke a lapnak második harmadrészen s az első szakasszal kezdődve foglal helyet, s e körülmény kizárja annak lehetőségét, hogy ezt az 1569-iki kiadással össze ne téveszt-hessük.

13. (*Szegedi Gergely.*) Énekes könyv, melyből szoktanak az Urnak dicséretet mondani, etc. Debreczen 1579. 4-r. 192 l. (179. l.)

Szabó K. (I. 151) e műnek egyetlen példányát a kolosvári ref. kollégium könyvtárában látta s onnan irta le. E kiadás lapszámozása hibás, innét van, hogy bár 192 l. van számozva, voltaképpen csak 179 lapra terjed. *Szabó* Samu (M. Könyvszemle, 1885. 167. l.) ugyanazon leírást adja a könyvről. *Szilády* Áron (említett Függelékében, XV. l. és Irod. Tört. Közlem. III. 128.) Szegedi Gergelyének ismeri fel, a mit egybevetésünk alapján mi is elfogadtunk.

14. (*Szegedi Gergely.* Énekes könyv, melyből szoktanak az Urnak dicséretet mondani.) (Debreczen. 1579—1590.) 4-r. 248 l.

Szabó K. (I. 332.) a Huszár Gál énekeskönyvének tartott akadémiái csonka példány jegyzetében egy nagyon töredékes énekeskönyvet említ, mely az Erdélyi Múzeum könyvtárában van. Fölsorolja a töredékeket lapszámái szerint s azt is Huszár Gálénak veszi. Már előbb (11. sz. a.) láttuk, hogy e csonka példány Szegedinek 1569—1574. között megjelent egyik kiadása, következőképpen az Erdélyi Múzeum töredéke is egy Szegedi-féle kiadás, melyről *Szilády* (Függelék, XV. l.) így nyilatkozik: »Azt a hézagot, mely 1579-től 1590-ig mutatkozik a kiadások között, az Erd. Múzeum könyvtárában lévő töredékek szakítják meg. . . . A lapok nem egyeznek meg az elébbi kiadásokéival, de valami nagy eltérést sem mutatnak, s ebből az látszik, hogy ez a kiadás is vége felé bővítettett s Bornemissza Péter 1582-ben megjelent énekeskönyvével együtt szolgált alapul az 1590-ik évi kiadásnak.« Czimül az 1569-iki ismert kiadását irtam.

15. (*Szegedi Gergely.*) Énekes könyv, melyből szoktanak az Urnak dicséretet mondani. Debreczen, 1590. 4-r. 301 (300) lap.

Sz. *Ujfalvi* Imre, többször említett előszavában (Debreczen, 1602.) írja: »Anno 1590. a bódog emléközetű *Gönczi* Györgynek praefatiójával, melyben 1. okait számlálja, a melyekért ez éneköket az ecclesiában meg kelljen tartani, 2. ezeknek mondásiban micsoda rendet kell tartani, 3. kik vétközzenek ezekben«, s erre támaszkodva

Szabó K. (I. 232. sz.) a kolozsvári ref. kollégium könyvtárban lévő elül. közben s végül csonka példányban látott énekeskönyvet annak tartja, melyről Sz. Ujfalvi emlékezik. Gönczinek tipikus előszava végig kíséri énekeskönyveinek egymásután megjelenő kiadásait, s röviden és oly módon foglalja össze utasításait, a mint Ujfalvi összegezi. *Szabó K.* leírásából nem tűnik ki, hogy az Ujfalvi említette előszó benne van-e a könyvben. *Szilády* egybevetése után s tekintélye alapján az itt leírt énekeskönyvet Szegediének kell tartanunk, azért irtuk czimül az ismert címet. Két évvel később, 1592-ben ugyancsak Debreczenben jelent meg Gönczinek első ismert kiadása, de tetemesen megkurtitva és más címmel, mint a Szegedi-féle énekesek. Tehát vagy e mű nem az, a mit Újfalvi említ, hanem egy Szegedi kiadás, vagy 1590-re kell tennünk Gönczinek egy eddig ismeretlen, minden valószerűség szerint első kiadását. *Sándor István* az 1590-ben Debreczenben nyomtatott énekeskönyvnek czimét így adja »A psalmusokból való isteni dicséretek.«

16. A keresztyeni gyölekezetben valo isteni dicziretek egyben szedögettek es mostan nyomtattattak vyonnan eregbitetek es emendaltattak L. F. által. Várad, 1566. 4-r. 186+1 sztlan levél.

Ez énekeskönyvnek egyetlen példányát *Hellebrandt Árpád* fődözte fel Wolffbüttelben a kir. udv. könyvtárban s ő ismertette a M. Könyvszemle 1892/93. évf. 219. lapján.

17. *Mélius Péter*, Igaz szentírásból kiszedettet Ének. Debreczen, 1570. 4-r. 16 sztlan levél.

Két ismert példánya (Akad. könyvtár és a kolozsvári unit. kollégium könyvtára) volt ismeretes *Szabó K.* (I. 78. sz.) előtt.

18. (*Dávid Ferencz* Énekeskönyve.)

Kanyaró Ferencz a legrégibb unitárius énekes könyvekről irt tanulmányában Uzoni *Fosztó* nyilatkozatát idézi annak bizonyítására, hogy *Dávid Ferencz* szerkesztésében csakugyan készült egy unitárius énekes könyv. »Me puero, irja *Fosztó*, primae editionis sub Francisco Davide exemplar vidi, in manibus tractavi apud viduam egregii quodam Stephani Takáts Claudopolitani . . . Sed iam hodie illius editionis nullum exemplar invenire potui hactenus.« Ma sem ismerjük e kiadást, mert a mit *Szabó K.* (I. 342.) *Dávid Ferencz*ének tart, arról *Kanyaró* bebizonyítja, hogy azt *Thoroczka Máté* Kolozsvárott 1607-ben adta ki. (M. Könyvszemle, 1895. 326. l.) Ugyancsak *Kanyaró* (Ker. Magv. 1898. 56. l.) valószínűnek tartja *Enyedi* után (*Predikációk*, *Triacas IV.* *Concio XV.*), hogy 1574 előtt már megjelent, még *Enyedi* életében, a közönséges unitárius énekeskönyv, a melytől függetlenül állott amaz énekeskönyv, melyről *Enyedi* emlékezik: »Ám mostan a könyvnyomatató egynehány szép dicséreteket külön kinyomatott, az imádságokkal együtt, kikkel mostan szoktunk

élni,« ettől különbözének s rendes énekeskönyvnek tartja azt, a melyből a maga kisebb kiadását a kiadó szerkesztette.

19. *Bornemissza Péter*. Énekek három rendbe: különb-külömb-félék. Detrekő, 1582. 4-r. CCCXXIV. lev. Elől czimlap, ajánlás 4, végül registrom 5 sztan levél.

Szabó K. (I. 195.) felsorolja ismert példányait, teljes csak a budapesti egyetemi könyvtárban és Thüry Etelénél. *Toldy* (II. ker. kir. kath. főgimn. 1882. Értesítője) följegyzését e könyv példányairól érdekesnek tartjuk itt közölni. Exemplare. 1. Pester Univ. Bibl. (megvan) 2. Pester Akad. Bltk. (megvan), 3. Rádaische Bibliothek in Péczel (Neue und unergänzt), (ma a Pesti ref. koll. kv. tárában), 4. Telekische Bibliothek in Marosvásárhely (blos zur Hälfte und noch indeterminirt) (megvan), 5. Noch ein Manker bei einem Privaten (Farkas Károlynál a Nagy Gábor példánya, melyet Göncziének tartottak) Dies das 6-te, gut ergänzte (ez a múzeumé). A 7-ik Sztrokayé. árvizkor elromlott.« Alighanem az a példány, melyet ő maga irt le a Tud. Gyűjt. 1832. VI. füzetében, hogy Bornemisszáé, az bizonyos. Egy példányát, mely meglehetősen csonka, leírja *Kende S.* katalógusa 1894. 7. szám. Ismerteti és leírja *Kálmán Farkas* Prot. Egyh. és Isk. Lap 1883. 35., 36., 37. sz.

20. (*Gönczi György*, Keresztyéni Énekek. Debreczen, 1590. 4-r.)

Sz. Újfalvi Imre többször említett előszavában egy 1590-ben Debreczenben nyomtatott énekeskönyvről emlékezik meg, melyhez a boldog emlékezetű Gönczi György irt praefatiót. Ez adatra támaszkodva Szabó K. (I. 232.) a kolosvári ref. kollégium könyvtárának egy elől s végül csonka s egy helyütt közben is hiányos, Debreczenben, 1590-ben 4-r. megjelent énekeskönyvét veszi föl annak, a mit Újfalvi említ. Az ott leirt énekesben *Szilády* egy Szegedi-féle énekeskönyvet ismer föl (15 sz.). Tehát vagy a Szegedi-féle énekeskönyvhöz irt Gönczi előszót, vagy maga bocsátott ki egy más, attól különböző énekeskönyvet, vagy Újfalvi emlékszik rosszul. Ez utóbbira annál kevésbbé gondolhatunk, mert az újabb fölfedezések (Gálszécsei, Huszár Gál) mindjobban megerősítik Újfalvi hitelét. Marad tehát az a kérdés: 1590-ben két énekeskönyv jelent-e meg Debreczenben, Szegedié és Gönczié, vagy csak egy, Szegedié, melyhez Gönczi irta meg az előszót? Ugy tűnik föl előttem, hogy Gönczi, a ki ismert énekeskönyveiben az éneklendő anyagot tetemesen megrostálta s utasításaiban az 1567-iki zsinatnak az éneklésről adott kánonaihoz nagyon közel áll, nem írhattott egy olyan énekeskönyvhöz előszót, melynek anyaga, talán kellő ellenőrzés nélkül, bővült s beosztása sem egyezik meg az ő énekeskönyvei beosztásával. Gönczi énekeskönyve, úgy látszik, már megszorításképen volt kiadva ama divat ellen, mely Bornemissza három rendű énekeit kedveltette, nehogy az egyházban mást is énekeljenek, mint a mi zsinati jóváhagyásban részesült s dogmai szempontból

elfogadható volt. A két felekezet elválása után e gondoskodásra szükség volt, és a Szegedi-féle énekeskönyvnek e legbővebb kiadásával szemben, Gönczi énekeskönyvei már megszorítást jelentenek. Azért hiszem, hogy 1590-ben, mint Újfalvi mondja, egy eddig ismeretlen Gönczi-féle énekeskönyv is megjelent.

21. *Gönczi György*. Keresztyéni Énekek [mellyek a Gradual mellett s a nélkül is, a hol azzal nem élhetnek a magyar nemzetben reformáltatott ecclesiákban szoktanak mondattatni.] Debreczen, 1592. 4-r. 164 lev.

Szabó Károly (I. 252.) a kolosvári ref. koll. könyvtárának egyetlen ismert példányát írta le, (Énekes könyv) címet adván a munkának, miután a cím lap, az előbeszéd s a szöveg első levele hiányzik abból; rövid czímét *Sándor* István is így adta. *Jankovich* Miklós szintén látott és birt egy példányt, mely eredetileg *Sinai* Miklósé, utóbb *Nagy* Gáboré, majd b. Podmaniczky Lajosé volt. Ennek a cím lapját, bár hibásan, de a mi címünkhöz megközelítően leírta kézirat os bibliografiájában. Ez is csonka volt, elejéről 35 l. hiányzott s így nem lehetett az, a mely most Kolozsvártt van. Miután e műnek négy első kiadása teljesen azonos, csupán nyomdai eltéréseket mutató, a második kiadás czímét irtam az első kiadás czímül is, a mit annál inkább meg lehetett tennem, mert e cím a Gönczi énekes könyvek egyik tipikus czíme.

22. *Gönczi György*. Keresztyéni Énekek. . . . Mostan ujonnan de mértékletessen és helyessen többítették és illendőbb rendben, hogy nem mint az előtt, kibocsáttattak. Ezek mellé adattanak szép renddel az Halot Énekek. Debreczen, 1602. 4-r. 150 lev. Elöl cím lap és ajánlás, 6 sztlan levél.

E kiadásnak egyetlen, cím lapján rongált, hátul csonka, példánya a gyulafehérvári Batthyány-könyvtárban van meg, innen írta le *Szabó* K. (I. 376.), a cím lap hiányait a III. kiadásról pótolván. E kiadásnak különösen értéket kölcsönöz Szilvás Újfalvi Imre előbeszéde, melyben a protestáns énekes könyveknek addigi fölsorolását adja.

23. *Gönczi György*. Keresztyéni Énekek . . . stb. Debreczen, 1616. 4-r. 5 sztlan és 175 lev.

Szabó K. (I. 463.) a Marosvásárhelyi ref. koll. könyvtárának példányát írta le.

24. *Gönczi György*. Keresztyéni Énekek stb. Debreczen, 1620. 4-r. 4 sztlan és 164 lev.

Szabó K. (I. 497.) csak egy csonka példányát látta a pozsonyi róm. kath. főgimnázium könyvtárában. később, mikor Kálmán Farkas könyvtárában egy elől teljes, de a halotti énekek nélkül lévő. pél-

dányát megismerte, erről írta le s tette pótlólag közzé a pontos címet. (M. Könyvszemle, 1881. 119. l.)

25. *Gönczi György*. Keresztyéni Isteni Dicséretetek . . . Lőcse, 1635. 4-r. 8 sztlan lev. és 439. lap.

Szabó K. (I. 648. sz.) a Magyar Tud. Akadémia unikumát írta le.

26. *Gönczi György*. Keresztyéni Isteni Dicséretetek . . . Bártfa, 1640. 12-r. Elül czímlap, előbeszéd 5 lev. (itt megszakad), végül 8 sztlan levélen a lajstrom, 809 lap.

Szabó K. (I. 698.) két példányt ismert (az Erd. Múzeumban, Lugossynál). Czímlapja szerint »ötödször bocsáttatott ki«, de ez alighanem téves, ha csak arra nem vonatkozik, hogy ez énekeskönyv ilyen formában (12-r.), mint impressum már *ötödik* kiadásban jelent volna meg. Az eddigi 4-r. kiadások (1590, 1592, 1602, 1616, 1620, 1635) után ez hetedik kiadásul szerepel, legalább mostani ismereteink szerint. Szabó K. mikor leírja, előszava szerint helyesen tekinti, Göncziének. Őt úgy látszik megtévesztette az *ötödik* kiadás jelzés s a jegyzetben az 1602-iki kiadást nem említi, hihetőleg azért, mert annak előszava Ujfalvitól való. Az 1602-iki kiadás az 1592., 1616. és 1620. kiadásokkal teljesen megegyezik, s így azt a Gönczi-féle énekeskönyvek közül kihagyni nem lehet.

27. *Gönczi György*. Keresztyéni Isteni Dicséretetek . . . Lőcse, 1642. 16-r. 704 lap. Elül czímlap 1, végül lajstrom 7 sztlan levél.

Szabó K. (I. 726. sz.) a M. Nemz. Múzeum és a sárospataki ref. kollégium könyvtára példányait ismeri. Ez impressum czímlapján *hatodik* kiadásnak van jelezve, alighanem, mint az előbbi, tévesen, ha általánosan akarja jelezni a Gönczi-féle énekeskönyv kiadását. Inkább azt hiszem, hogy, mint az előző kiadás czímlapja, e jelzés az impressum formában megjelent kiadásokra vonatkozik, s akkor az 1640-iki impressum-kiadás előtt már négy, eddig ismeretlen kiadást kell föltételeznünk.

28. (*Gönczi György*.) Szép és ájtatos isteni dicsiretek következnek. Lőcse, 1646. 16-r. Czímlap, 290 számozott lap és (lajstrom) 9 sztlan lap.

Egyetlen ismert példánya Weimarban, a nagyhercegi könyvtárban. *Kropf* Jajos adott róla először hírt (M. Könyvszemle, 1885. 85. lap). A vele együtt nyomtatott »*Imádságos könyvecske*«-vel együtt pontosan leírta Hellebrant Árpád. (M. Könyvszemle, 1891. 143. l.)

29. (*Gönczi György*.) Az Sz. Dávid . . . Soltárrival . . . tellyes könyv. Bártfa, 1647. 16-r. 428 l.

Igy adja e könyv címét és rövid leírását *Szlávik* Mátyás a Prot. Egyh. és Isk. Lapok 1892. évf. 38. számában. Pontos leírását

a M. Könyvszemle 1884. évf. 316—7. lapján olvassuk *Flórián* Jakab könyvtárnoktól, ki az eperjesi ág. ev. kollégium példányát írja le.

30. *Gönczi György*. Keresztyéni Isteni Dicséretetek . . . Várad, 1648. 12-r. Hymnusok 84 l. Dicséretetek 372 lap. Elül címl. ajánl. 6, végül mut. tábla 6 sztlan levél.

Szabó K. (I. 816. sz.) a budapesti Egyetemi könyvtár unikuma után, melynek a címlapja hiányzik, írta le e kiadást s egyszerűen *Énekes könyvnek* címezte. Mi megtartottuk a három tipikus cím közül ezt, a melyet a megelőző impressum-kiadások (1640. és 1642.) viselnek, s e címlaptalan impressumra is alkalmaztuk. Ha címlapja meg volna, talán elárulná, hogy ez a *hetedik* kibocsátás, mint az előbbieken, a mi annál valószínűbb, mert előszava 1642-ben kelt.

31. *Gönczi György*. Az Sz. Dávid Profétának ékes rytmusú Soltárival; És a Soltárokból szereztetett Dicséretekkel; S egyéb Istenes Énekekkel és Hymnusokkal teljes könyv . . . Várad, 1651. 12-r. Hymnusok 84, Dicséretetek 372 lap. Elöl 6, végül 6 sztlan levél.

E kiadás az előbbivel (Várad, 1648.) mindenben megegyezik, csupán nyomása más, amit Szabó K. (I. 852. sz.) is megjegyzi. Egyetlen példánya a budapesti egyetemi könyvtárban van. Ez is impressum-kiadás, valószínűleg a *nyolczadik*; ismert példányának címlapja megelégszik a »mostan ujabban« általános szólammal.

32. *Gönczi György*. Keresztyéni Isteni Dicséretetek . . . Lőcse, 1652. 4-r. Hymnusok 94 l. mutató táblájuk 1 sztlan lev.: Dicséretetek 339 lap és mut. táblájuk 6 sztlan levél.

E kiadásnak a sárospataki ref. koll. könyvtárában lévő unikumból a címlap hiányzik s azért Szabó K. (I. 858. sz.) megelégedett az egyszerű (*Énekes-könyv*) cízzel, mi a másik tipikus Gönczi-féle címet adtuk e kiadásnak, a melyet a 4-r. énekeskönyvek viselnek, mint előtte az 1635. (648. sz.) s az utána következő, (Lőcse, 1654. 4-r.), melylyel egészen egybevág. Annál könyebben vehettem tehát föl az itt közölt címet. *György* Aladár közlése szerint (Magyarország Könyvtárai) van példánya *Kálmán* Farkas könyvtárában is.

33. *Gönczi György*. Keresztyéni Isteni Dicséretetek . . . Lőcse, 1654. 4-r. Hymnusok, 94 lap, mut. táblájuk 1 sztlan lev.: Isteni Dicséretetek és Halotti Énekek 339 lap, mut. táblájuk 6 sztlan levél.

Az előbbinek hű lenyomata. Beosztása és lapszámozása annyira megegyezik, hogy egyiknek a mutatójából pontosan megtalálhatjuk a másikban levő énekeket. Szabó K. (I. 890.) a kolozsvári ref. kollégium unikumát írta le.

34. *Gönczi György*. A Sz. Dávid . . . Soltárival . . . tellyes könyv. Várad, 1654. 4-r. Hymnusok, 56, Dicséretetek 335 lap. Elül címl. Gönczi előljáró beszéde, 3, végül mut. tábla 3 sztlan levél.

Hozzájárul Halotti Énekek és Szt. Dávid Zsoltárai. Nem. Múzeum, Erdélyi Múzeum (Szabó K. I. 895.)

35. *Gönczi György*. Keresztyéni Isteni Dicsiretek . . . Várad, 1654. 12-r. Hymnusok, 84 lap. Isteni dicsiretek és Halotti Énekek 372 lap. Elül czíml. ajánlás 6 sztlan lev.

Szabó K. (I. 898.) a kolozsvári róm. kath. liceum könyvtárának czímlapnélküli unikumát írván le, csak Énekes könyvnek czímezi; mi a vele rokon impressumok után adtuk a fenti czímet.

36. *Gönczi György*. A Sz. Dávid . . . Soltárrival . . . tellyes könyv. Kassa, 1662. 12-r. Hymnusok, 81 lap, Isteni dicsiretek 479 lap. Elül czíml. 1 lev., végül mut. tábla 15 sztlan lap (7 lev.).

Szabó K.-nál (I. 990.) czímül csupán Énekeskönyv áll, mert könyve készülése idején a debreczeni ref. kollégium könyvtárának czímlap nélküli példányát használta. Azóta még maga írta le e kiadásnak az egri érseki egyházmegye könyvtárában lévő teljes példányt (M. Könyvszemle, 1882. 86. l.), melynek czímét főntebb irtuk.

37. *Gönczi György*. A Sz. Dávid . . . Soltárrival . . . tellyes könyv. Kassa, 1673. 12-r. Hymnusok, 90, Dicséretetek 521 lap.

Egyetlen csonka példánya *Lugossy* könyvtárában volt. Innen írta le Szabó K. (M. Könyvszemle, 1882. 88. l.)

38. *Gönczi György*. A Sz. Dávid . . . Soltárrival . . . tellyes könyv. Kolozsvár, 1675. 12-r. Hymnusok, (csonkán 51—82 lap). Dicséretetek (első levél hijján) 382 lap. Mut. tábla 6 sztlan levél, Soltárok (csonkán) 290 lap stb.

Egyetlen példánya *Lugossynál*. Erről írta le Szabó K. (M. Könyvszemle 1882. 88. l.) Czímét az 1680. kolozsvári kiadásé után (I. 1244.) vettük föl, a melylyel beosztásra, lapszámra, hihetőleg czímére is megegyezett.

39. *Gönczi György*. Keresztyéni Isteni Dicséretetek . . . Lőcse, 1675. 4-r. Hymnusok, 94 lap, Dicsiretek és Halotti Énekek 501 lap. Elül 4, végül mut. tábla 5 sztlan levél.

Szabó K. (I. 1183.) a Nemz. Múzeum példányát írja le. Ezenkívül még két példánya ismeretes, egy csonka Eperjesen az ev. kollégium könyvtárában s egy czímlap nélküli Sárospatakon, a ref. kollégiumban. Ez utóbbit Szabó K. (I. 1287.) külön, mint lőcsei, 1682. nyomtatványt írja le. *Kálmán* Farkas helyreigazítása és Szabó K. válasza után (Sárosp. Lap. 1884. 6. sz. és Kolozsv. Prot. Lap. 1884. 8. sz.) e tévedés kiderült, s így e kiadás és az 1682-iki lőcsei énekeskönyv egybeesvén, ez utóbbit a sorozatból törölnünk kell.

40. *Gönczi György*. A Sz. Dávid . . . Soltárrival . . . tellyes könyv. Kolozsvár, 1680. 12-r. Hymnusok, 82 lap, Dicséretetek s Halotti Énekek 382 lap. mut. tábla 6 sztlan levél.

Erd. Múzeum, Debreczeni ref. kollégium (Szabó K. I. 1244.)

41. *Gönczi György*. Az Sz. Dávid . . . Soltáriveral . . . tellyes könyv. Kolozsvár, 1690. 12-r. Hymnusok, 67 lap, mut. tábla 3 sztlan lap, Isteni dicséreték 350 l. és mut. tábla 5 sztlan levél.

Kolozsvári róm. kath. liceum. Debreczeni ref. kollégium (Szabó K. I. 1384.)

42. *Gönczi György*. Az Sz. Dávid . . . Soltáriveral . . . tellyes könyv. Lőcse, 1690. 12-r. 642 lap mut. tábla 8 sztlan levél.

Szabó K. (I. 1389.) e kiadást Énekes könyv czímen a Rakovszky család lontói könyvtárának katalogusa után vette föl. Leírását *Kudora* Károly a lontói könyvtárban lévő példány után adta, melyet Szabó nem láthatott. (M. Könyvszemle, 1879. 213. l.)

43. *Gönczi György*. Az Sz. Dávid . . . Soltáriveral . . . tellyes könyv. Lőcse, 1691. 12-r. 640 lap. Elül cziml. 1 sztlan lev., végül utasítás és mut. tábla 9 sztlan lev.

Magyar Nemz. Múzeum. Budapesti egyetemi könyvtár. (Szabó K. I. 1410.)

44. *Gönczi György*. Az Sz. Dávid . . . Soltáriveral . . . tellyes könyv. Lőcse. 1694. 12-r. 746 lap és mut. tábla 9 sztlan levél.

Rimaszombati prot. gimn. kvtárában. (Szabó K. I. 1460.)

45. *Gönczi György*. Az Sz. Dávid . . . Soltáriveral . . . tellyes könyv. Lőcse, 1694. 8-r. 774 lap, végül lajstrom 7 sztlan levél.

Nérén a b. Mednyánszky-ktárban. (Szabó K. I. 1462. sz.)

46. *Gönczi György*. Az Sz. Dávid . . . Soltáriveral . . . tellyes könyv. Lőcse, 1696. 12 r. 746 lap és 10 sztlan levél.

Nemz. Múzeum. (M. Könyvszemle, 1879. 28. l.)

47. *Gönczi György*. Az Sz. Dávid . . . Soltáriveral . . . tellyes könyv. Lőcse, 1697. 12-r. 294 lap. Elül cziml. 1, végül mut. tábla 5 sztlan levél.

Budapesti egyetemi könyvtár. (Szabó K. I. 1499. sz.)

48. *Gönczi György*. Az Sz. Dávid . . . Soltáriveral . . . tellyes könyv. Lőcse, 1699. 12-r. 714 lap. Elül cziml. 1, végül mut. tábla 17. sztlan lap.

Sáros-pataki ref. kollégium, Debreczeni piarista-ház, Rima-Szombaton a kishonti ev. esp. kvtárában. (Szabó K. I. 1544.)

49. *Gönczi György*. A Sz. Dávid . . . Soltáriveral . . . tellyes könyv. Debreczen, 1700. 12-r. 432 lap.

Nemz. Múzeum. Budapesti egyetemi ktár. (Szabó K. I. 1553.)

50. *Az keresztény gyülekezetben* való Isteni dicsiretek egyben szedegettetet, újonnan nyomtattatot, emendáltatot és sok szép dicsiretekkel megöreghittet. Bártfa, 1593. 4-r.

Szilvás-Ujfalvi Imre említett előszavában írja: »Bártfán is nyomtattak énekes könyvet anno 1593. in 4°« s ez alapon *Szabó K.* (I. 267.) bártfai s 1593-ban nyomtatott énekeskönyvnek veszi amaz elül, közben és végül csonka példányt, mely a sárospataki ref. kollégium könyvtárában van; e föltevését a R. M. K. megjelenése után, egy, az alsósebesi ferencz-rendi zárda könyvtárában talált s elől czimlajos, közbül töredékes munka leírásával nemsokára maga igazolta. (M. Könyvszemle, 1878. 314. l.) E két csonka példány egybe téve, majdnem kiegészíti egymást (Alsó-Sebesen 1—16, 21—38, 55—88, 93—164, 167—168, 173—414, Patakon 183—224, 229—238, 241—244, 247—300, 303—382, 385—388 lapok vannak meg), de 1892-ben előkerült egy teljes példány, mely *Binder Károly* birtokában van, a melyet *Szlávik Mátyás* ismertetett a Prot. Egyh. és Isk. Lapok 1892. 38. számában. Ebben kiegészíti *Kálmán Farkas* leírását, mely az alsó sebesi zárda csonka példánya után készült, s a Prot. Egyh. és Isk. Lapokban (1881. 33/35. sz.) jelent meg.

51. (*Újfalvi Imre*. In Exequiis Defunctorum. Halot temetés-korra való énekek stb. Debreczen. 1598. 4-r.)

Sándor István (M. Könyvesház, 13. l.) említi »Halotti Énekek« czímen e nagyon kedvelt énekeskönyvnek 1598-ban, Debreczenben megjelent kiadását. Eddig egy példánya sem ismeretes. *Szabó K.* (I. 302.) szintén *Sándor I.* hitelére támaszkodik s arra a körülményre, hogy a későbbi kiadások előbeszéde, az első kiadásból utánnyomva, 1598-ban, Debreczenben kelt Pünkösöd hava 12-ik napján. Miután a következő három ismert példány minden tekintetben azonos egymással, visszaállítottam a végig egyező czímet a felvett, első kiadás fölé.

52. *Újfalvi Imre*. In Exequiis Defunctorum . . . Második editio, bővebb az elsőnél . . . Debreczen, 1602, 4-r.

Egyetlen csonka példánya (A—E₃) czíml. és 18 szott levél, a gyulafehérvári Batthyány-könyvtárban van meg, az 1602-iki *Gönczi*-féle énekeskönyv után kötve. Innét írta le *Szabó K.* (I. 377.)

53. *Újfalvi Imre*: In Exequiis Defunctorum etc. . . . Mostan ujobban corrigáltatott . . . Debreczen, 1606. 4-r. 22 szott levél. Elől czíml. 1 szttlan levél.

Egyetlen példánya a marosvásárhelyi ref. kollégium kvtárában. Innét írta le *Szabó K.* (I. 402.); a *Gönczi*-féle 1616-iki kiadás-hoz kötve.

54. *Újfalvi Imre*. In Exequiis Defunctorum . . . Debreczen, 1620. 4-r. 20 szott levél.

Egyetlen példánya a pozsonyi róm. kath. gimnázium könyvtárában. *Gönczinek* 1620-iki énekeskönyvéhez kötve. Ezt írta le *Szabó K.* (I. 498.).

55. *Újfalvi Imre*. In Exequiis Defunctorum . . . mostan pedig ismét ujjban corrigáltattak. Debreczen, 1632. 4-r. 20 lev.

Egyetlen példánya a kolosvári ref. kollégium könyvtárában van, Gönczinek 1592-iki csonka példányához kötve. Ezt írta le Szabó K. (I. 611.).

56. (*Újfalvi Imre*). In Exequiis Defunctorum . . . Mostan pedig ujjban megtöbbszörítették. Lőcse, 1635. 4-r. 66 lap.

A M. Tud. Akadémia könyvtárában lévő egyetlen példányt Szabó K. (I. 651.) írta le. E kiadás már nem viseli *Újfalvi* nevét. én mindazonáltal kitettem, mert kétségtelenül az Újfalvi énekeskönyvének egy újabb kiadása ez. Együtt, bár külön címlappal, jelent meg Gönczinek, 1635, Molnár Albertnek 1635, kiadásaival (szintén Lőcsén) s egy *Istenes Hymnusok* című, Lőcsén 1635-ben. nyomtatott énekes könyvvel.

57. [*Újfalvi Imre*. Halotti énekek. Lőcse, 1654. 4-r.]

Gönczi Györgynek Lőcsén, 1654-ben megjelent énekeskönyvében, bár külön címlappal, de egészen az énekeskönyvbe beleolvastva jelent meg. *Szabó Károly* (I. 890.) a kolosvári ref. kollégium könyvtárában lévő példányt unikum gyanánt ismerte, *György Aladár* szerint másod példánya *Kálmán Farkas* könyvtárában van meg. Az In Exequiis Defunctorum ettől kezdve, ha külön címlappal is, Göncziével együtt, abba beleolvastva szokott megjelenni. E kiadásokat külön nem soroljuk föl, mivel a Gönczi kiadásokat mind felsoroltuk. Azonban van Újfalvi könyvének önállóan megjelent kiadása későbből is. ezeket alább adjuk.

58. *Újfalvi Imre*. In Exequiis Defunctorum. Várad, 1654. 4-r. 66 lap.

Két példányát ismerte s írta le Szabó K. (I. 897.)

59. (*Újfalvi Imre*.) In Exequiis Defunctorum . . . Kolozsvár, 1691. 24-r. A—M 11, Elül címl. ajánlás 7 sztlan lap.

Egyetlen csonka példánya Debreczenben *Lugossy Józsefnél* volt. Innen írta le *Szabó K.* (M. Könyvszemle, 1882. 91. l.)

60. *Gyulafi János*. Hárfák hárfája. Debreczen, 1599. 8-r. 178 l.

Révész Kálmán említi e könyv címét (Adatok Énekeskönyveink bibliográfiájához, M. Könyvszemle, 1882. 267. l.) gr. *Keménynek* egy kézírata nyomán, ki tudta, hogy e könyvnek egyetlen példánya *Enyeden*, 1849-ben pusztult el.

61. *Bejthe István*. Énekes könyv (kótákkal). XVI. sz.

Toldy, M. költ. tör. 2. kiad. 184. l. írja: »A debreczeni szerkesztménynyel egykorulag jelenhetett meg a csak *Molnár Albert* által említett *Bejthe Istváné*, . . . Ezért vélem felismerni azon ismer-

retlen kótás nagy énekeskönyvben, melynek saját gyűjteményem néhány kevés töredékét bírja, s melynek nagyobb részét, de szinte czím, kezdet és vég nélkül, néhai Nagy István úr könyvtárában látam.« Ime e műnek két példánya is meg volt, ma egyet sem ismerünk. Hova lett a Toldy-töredék, nem tudjuk. Könyvtárának egy része a budai kath. főgimnáziumba került, de annak 1882. évi értesítőjében, melyben a Toldy-könyvtár magyar régiségeit és ritkaságait felsorolva látjuk, e példány nyomára nem akadunk. Nagy István példánya is eltűnt. Sem a List és Francke katalógusában nincs nyoma, mint Szabó K. (I. 355.) írja, sem ama sorozatban nem fordul elő, melyet a British Museumnak Nagy István-féle könyveiről Felméry után Szabó K. (M. Könyvszemle, 1880. 218—222. l.) és Kropf Lajos (U. ott, 1885. 102—110.) közölnek. Magam is kerestem, de nem találtam. Toldy említése után gyaníthatjuk, hogy 2-r. lehetett s bizonyos, hogy hangjegyes kiadás, talán Graduále volt.

62. *Kálmáncsehi Márton.* (Énekes könyv ...)... 8-r. (XVI. sz.)

Szilvás Újfalvi Imre többször említett előszavában írja: »Kálmáncsehi Márton mester (itilem, hogy azt hívják vulgo Sánta Mártonnak) egy keresztyéni gyülekezetben való reggeli énekléseket, melyeket primáknak hívnak, magyarra fordította a psalmusokkal egyetemben. Vadnak ebben Hymnusok Antifonák, Psalmusok, Responsoriumok, versiculi, praecationes seu Collectae et Benedicanus in 8°« Szabó K. (I. 364.) egyetlen példányt sem ismer.

63. (*Cantiones funebrales.*)

Fraknoi Vilmos egy töredéket czímez így, melyet könyvtáblából áztatott ki, s mely most a M. Nemz. Múzeum tulajdona. (M. Könyvszemle, 1878. 266. l.). E töredéknek meg van a B₁ — F₈, J₁ — J₈ levele. vagyis 9—48 és 65—72 szott levele. Összesen 20 éneket tartalmaz, melyek szerint legközelebb áll Újfalvinak többször kiadott halotti énekeihez Bornemisszának 1582-ben és Szegedinek debreczeni 1590-iki kiadásához. Hihetőleg ez alapon *Révész* Kálmán (U. ott, 1882. 266. l.) Bornemissza kiadásának vette, s Fraknoiak általánosabb meghatározását, hogy 1599 előtti, pontosabban 1582 körülre teszi. Nem lehetséges-e, hogy e töredék Újfalvi első kiadása 1598-ból, a mihez Fraknoi meghatározása is közelebb áll? Valószínűleg nem.

64. (*Ajtatos Isteni Dicsiretek.*)

Kanyaró Ferencz, (Ker. Magv. 1898. 57. l.) *Enyedi* György egy állítására alapítja azt a nézetét, hogy Kósa János kiadásában és ifjabb Heltai nyomdájából kikerült énekeskönyv, a később megjelent *Ajtatos Isteni Dicsireteknek* volt első kiadása.

65. (*Ajtatos Isteni Dicsiretek.*) Kolozsvár, 1623. 8-r. 88 sztlan lev. (ha teljes).

Egyetlen csonka példánya *Jakab* Elektől a sz. kereszttúri unit.

gimnázium könyvtárában van. Innét írja le Szabó K. (I. 529.) Várfalvi Nagy József után, ki a Ker. Magvetőben (VI. 123—124.) tüzetesebben ismertette. (Ha ez énekeskönyvnek a Szabó K.-nál (I. 1558) leírt 1700-ban megjelent könyv csakugyan második kiadása, a mint V. Nagy véli, ennek is adhattam volna azt a címet: Imádságos és Énekes Kézben hordozó könyvecske. Erre azonban nem mertem gondolni.)

66. (*Thoroczkaý Máté.*) Isteni Dicsiretek, imádságos és vigasztaló énekek. . . . (Kolosvár, 1607.) 12-r.

Egyetlen csonka példánya *Jakab* Elek ajándékából a székelykeresztúri unit. gimnázium könyvtárában. E példányban meg van a XXV—XCIX, 100—116, 119—164, 167—220, 223—428, 455—552, 555—560. lap. *Toldy* F. ez énekeskönyvet *Dávid* Ferencz és társai, köztük *Heltai* G. szerkesztésében megjelentnek tartja s azt mondja, hogy azt Kolosvárott 1574—75 táján, évszám nélkül adták ki kis 8-r.-ben. *Szabó* K. (I. 342) Kolosvárott a XVI. században nyomtatottnak vette föl s állítását Aranyos-Rákosi *Székely* Sándor és Várfalvi Nagy János véleményére alapítja, kik közül az első Unit. vallás-történetének 70. lapján, második a Ker. Magvető VI. 95—96. l. nyilatkozik róla; amaz szerint 1570 táján, emez szerint 1575—1578 között jelent volna meg. *Szinnyei* J. (Magy. Irók. IV. 689). az unitáriusok énekeskönyvét egynek veszi Heltainak imagyűjteményével. E kérdésben újat *Kanyaró* Ferencz mond, ki (M. Könyvszemle, 1895. 321. l.) ez énekeskönyvet 1607-ben, Kolosvárott megjelentnek s Thoroczkaý Máté szerkesztői gondját mutatónak tekinti s véleményét gondos utánjárásból eredő bizonyítékokkal támogatja. Egy dolog bizonyos, hogy ily nagy terjedelmű, s kis alakú énekeskönyv már jól a XVII. században szokott csak előfordulni, az összes protestáns énekeskönyvek mind negyedrért alakban és sokkal szűkebb terjedelemben jelentek meg a XVI. század folyamán. *Kanyaró* érvelése nagyon világos és eredményét el kell fogadnunk.

67. *Isteni Dicsiretek*, Imádságos és Vigasztaló Énekek. Kolosvár, XVII. sz. (1605—1667). 12-r. 712 lap, elül s végül 8, 8 szllan lev.

Várfalvi Nagy János (Ker. Magvető, VI. 107—116.) ismertette, ez énekeskönyvet legelőbb. Teljes példánya a kolosvári ref. koll. kvtárában, három csonka példánya közül egy a M. Tud. Akadémiában, kettő a kolosvári unit. kollégium ktárában, a mint *Szabó* K. (I. 1586) felsorolja. Kiadási éve nincs meg a könyvön, Várfalvi Nagy szerint 1605—1607 között jelent meg. Hogy ez a kiadás nem azonos azzal, melyet *Kanyaró* érvelése után 1607-ből Thoroczkaýnak tulajdonítunk. Várfalvi Nagy azzal bizonyítja, hogy benne néhány újabb darab van. Már most az a kérdés, megállhat-e az 1605—1607-re tett dátum? Ha csakugyan bővült, s amaz csakugyan 1607-ben jelent meg, ennek

1607 után kellett megjelenni. Ily találgatásokra mindaddig tág tér nyílik, míg valaki e kiadást is gondos vizsgálat alá nem veszi.

68. *Isteni dicséretetek*, imádságok és vigasztaló Énekek. Kolozsvár, 1697. 12-r. 538 lap, elül 11, végül 7 sztlan levél.

E kiadás példányait Szabó K. (I. 1503.) sorolja föl. A kolozsvári róm. kath. liczeum két ép példányának egyikét leírta Várfalvi Nagy János. (Ker. Magvető, VI. 116., 117. l.) Három példánya a kolozsvári unit. kollégium kvtárában, egy *Jakab* Elektől a székely keresztúri unitárius kollégium könyvtárában.

69. *Sz. Molnár Albert*. Psalterium Ungaricum. Szent Dávid Királynak és Prophetának Száz ötven Soltári az Francziai nótáknak és verseknek módgyokra most újonnan Magyar versekre fordítottak és rendeltettek. Szenczi Molnár Albert által, MDCVII. Herbornában 12-r. 425 lap. Elül 12, végül 3 sztlan levél.

Szabó K. (I. 407.) felsorolja négy ismert s egy eltűnt példányát, mely Bártfay László könyvtárában meg volt; ma meg van a budapesti egyetem, ref. kollégium, a M. Nemz. Múzeum kvtárában s Lugossynál Debreczenben.

70. *Sz. Molnár Albert*. Szent Dávidnak Soltári. Hanau, 1608. 4-r. 69 lap. Regestrom 1 sztlan lap.

Szabó K. (I. 412.) Példányai a Hanauban, 1608. nyomtatott Bibliával együtt.

71. *Sz. Molnár Albert*. Szent Dávidnak Soltári . . . Egyéb régi szokott psalmusokkal és válogatott lelki énekekkel . . . Oppenheim, 1612. 8-r. 190 l.

Példányai az 1612-iki bibliával egy kötetben. (Szabó, I. 435.)

72. *Sz. Molnár Albert*. Psalterium Ungaricum, Azaz Szent Dávid Százötven Soltári. Lócse, 1635. 4-r. 194 lap. Elül 4, végül 3 sztlan levél.

(Gönczi Györgynek Lőcsén, 1635-ben megjelent énekeskönyvével együtt nyomatva, a M. Tud. Akadémiában. Szabó K. I. 649.)

73. *Sz. Molnár Albert*. Szent Dávid . . . Százötven Soltári. Amsterdam, 1645. 8-r. 107 lap.

Egyetlen példánya a M. Nemz. Múzeumban. (M. Könyvszemle, 1879. 23. lap.). Az Amszterdamban, 1645-ben megjelent bibliával együtt nyomatva s azzal egy kötetben jelent meg ez a negyedik kiadás, mint annak címlapján határozottan meg van említve, s külön címlappal van ellátva. A negyedik ép úgy vonatkozhatik a biblia negyedik kiadására, mint a Zsoltárokra. Szabó K. (I. 766.) nyolcz ismert példányát sorolja föl. De ez nem ugyanaz, mint a mit a M. Könyvszemle leír.

74. *Sz. Molnár Albert*. Sz. Dávid zsoltárai. Amsterdam, 1645. 8-r. 107 lap.

Károlyi G. Bibliájának ugyanott megjelent kiadásával együtt, de külön címlappal jelent meg (Szabó K. I. 766.) s meg van a Nemz. Múzeum könyvtárában. A róla tévesen megjelent közleményt Könyvszemle, 1879. 23. l. még maga Szabó K. igazította helyre u. ott. 127. l.

75. *Sz. Molnár Albert*. Psalterium Hungaricum. Bárfa, 1647. 12-r. 243 + 43 sztlan levél.

Egyetlen példánya az eperjesi ág. ev. kollégium könyvtárában. (M. Könyvszemle, 1884. 317. l. és Prot. Egyh. és Isk. Lap. 1892. 38. sz.).

76. *Sz. Molnár Albert*. Psalterium Hungaricum . . . Várad, 1648. 12-r. 256 lap, végül mut. tábla, 4 sztlan levél.

Egyetlen példánya a Pesti Egyetem kvtárában. (Szabó K. I. 817.)

77. *Sz. Molnár Albert*. Szent Dávid . . . Százötven Soltári. Amsterdam, 1650. 12-r. 327 lap, végül 9 sztlan levél.

Akad. Erd. Múz. (Szabó K. I. 828.)

78. *Sz. Molnár Albert*. Szent Dávid . . . Százötven Soltári. Várad, 1651. 12-r. 223 lap, végül 5 sztlan lap.

Budapesti Egyetem. Kolozsvári róm. kath. liceum. (Szabó K. I. 554.)

79. *Sz. Molnár Albert*. Szent Dávid . . . Százötven Soltári. Lőcse, 1652. 4-r. 195 lap, elül 2, végül 5 sztlan lap.

Egyetlen példánya a sárospataki ref. kollégium ktárában. (Szabó, I. 859.)

80. *Sz. Molnár Albert*. Szent Dávid . . . Százötven Soltári. Lőcse, 1654. 4-r. 102 + 7 lap.

Gönczinek ugyanott s ugyanakkor megjelent énekeskönyvéhez járul, egyetlen példánya a kolozsvári ref. kollégium ktárában. (Szabó K. I. 890.)

81. *Sz. Molnár Albert*. Psalterium Ungaricum. Várad, 1654. 4-r. 224 lap + 2 sztlan levél.

M. Nemz. Múzeum. Erd. Múzeum. (Szabó K. I. 896.)

82. *Sz. Molnár Albert*. Szent Dávid . . . Százötven Soltári. Kassa, 1662. 12-r. 296 lap, végül 7 sztlan levél és u. a. 348 l. és 6 sztlan levél.

Szabó Károly (I. 991) egy szintén kassai, s 1662-ből való kiadást ír le a debreczeni ref. kollégium könyvtárában lévő példány után, azonban e leírásban 348 lap és 6 sztlan levél szerepel. azzal szemben, a mely az egri érseki egyházmegye könyvtárában van s a fenti első leírásnak alapul szolgált. (M. Könyvszemle, 1882. 87. l.) Mind a két

példány Gönczinek ugyanott s akkor kiadott énekeskönyvével együtt járt. Már most két kiadást lássunk-e e két példányban, vagy hibát találjunk-e valamelyik leírásban? Mig a példányokat egybe nem veti valaki, nem fogja e kérdést eldönthetni. Ha nem biznánk annyira Szabó Károlyban, az utóbbit tennők föl, de mert bizunk benne s mert mind a két leírás töle való, s mert a másodikra való hivatkozás nélkül közölte az elsőt adalékul: azt hiszszük, hogy itt két kiadással van dolgunk.

83. *Sz. Molnár Albert.* Szent Dávid . . . Százötven Soltári. Lőcse, 1670. 12-r. 348 lap, végül 6 sztlan levél.

M. Nemz. Múzeum. (Szabó K. I. 1106.)

84. *Sz. Molnár Albert.* Szent Dávid . . . Százötven Soltári. Kolozsvár, 1681. 12-r. 238 lap, végül 3 sztlan levél.

Egyetlen példánya az Erd. Múzeumban. (Szabó K. I. 1260.)

85. *Sz. Molnár Albert.* Szent Dávid . . . Százötven Zsoltári. Kolozsvár, 1681. 12-r. 349 lap, végül 11 sztlan lap.

A Kolozsvártt 1680-ban nyomtatott Gönczi-féle énekeskönyvbe foglalva s azzal egybekötve az Erd. Múzeum s a debreczeni ref. kollégium könyvtárában. (Szabó K. I. 1261.)

86. *Sz. Molnár Albert.* Szent Dávid . . . Százötven Soltári. Lőcse, 1682. 4-r. 195 lap; elül 2, végül 5 sztlan lap.

A M. Nemz. Múzeum (Szabó K. I. 1288.) példánya a Gönczi énekeskönyvnek 1675-iki, a sárospataki ref. kollégium példánya ugyanannak föltételezett 1682-iki kiadásához van kötve. E kiadásról tudjuk, hogy egybe esik a lőcsei 1675-ikivel, s most e külső körülmény is, hogy t. i. e zsoltárok egyike az 1675-ikihez van kötve, igazolja azt, hogy Gönczinek ama két kiadása csakugyan egybeesik.

87. *Sz. Molnár Albert.* Szent Dávid . . . Százötven Soltári. Amsterdam, 1686. 12-r. 103 lap.

A bibliának 1685. amszterdami kiadásához mellékelve jelent meg s azzal egy kötetben fönnmaradt példányait előszámlálja Szabó K. (I. 1324.), külön is meg van a halasi ref. főgimn. kvtárában (Szabó K. I. 1345.)

88. *Sz. Molnár Albert.* Sz. Dávid . . . Százötven Soltári . . . Amsterdam, 1686. 32-r. 337 lap; elül 3 sztlan lev., végül 9 sztlan lap.

Szabó K. (I. 1346.) egyetlen példányát ismeri a pozsonyi ev. liceum könyvtárából.

89. *Sz. Molnár Albert.* Szent Dávid Soltári. Kolosvár, 1690. 12-r. 354 lap, végül 3 sztlan lap.

A kolosvári 1690. Gönczi-féle énekeskönyvvel együtt jelent

meg. Egyetlen ismert példányát Szabó K. (I. 1385.) a debreczeni ref. kollégium könyvtárából ismeri.

90. *Sz. Molnár Albert.* Szent Dávid . . . Százötven Soltári. Lőcse, 1690. 12-r. 426 lap, elül 2 sztlan lev., végül 4 sztlan lev.

Szabó K. (I. 1390.) e könyvet a Rakovszky-család könyvtárának katalógusából jegyezte ki, pontos címét s leírását adja a Lontón megvizsgált példány után a M. Könyvszemle. (1879. 213. l.)

91. *Sz. Molnár Albert.* Sz. Dávid . . . Százötven Soltári. Lőcse, 1691. 12-r. 438 lap, végül 6 sztlan lev.

Gönczi Györgynek ugyanott és akkor megjelent énekeskönyvével nyomtatva és egybekötve a M. Nemz. Múzeumban s a budapesti egyetemi könyvtárban. (Szabó K. I. 1411.)

92. *Sz. Molnár Albert.* Sz. Dávid . . . Százötven Soltári. Lőcse, 1694. 12-r. 425 lap, végül 7 sztlan lap.

Az ugyanott és ugyanakkor megjelent Gönczi-féle énekeskönyvvel együtt, de külön címlappal jelent meg s a rimaszombati prot. gimnázium könyvtárban (Szabó K. I. 1461.) van meg.

93. *Sz. Molnár Albert.* Sz. Dávid . . . Százötven Soltári. Lőcse, 1696. 12-r. 425 lap és 3 sztlan lev.

Gönczinek ugyanott és ugyanakkor megjelent énekeskönyvével együtt, mint Szabó K. a M. Könyvszemlében (1879. 128. l.) helyreigazítja a M. Könyvszemle 1879. évf. 28. lapján közölt adalék adatait.

94. *Sz. Molnár Albert.* Sz. Dávid . . . Százötven Soltári. Debreczen, 1697. 12-r. 285 lap, elül 2 sztlan lev., végül 5 sztlan lap.

A Gönczi-féle ugyanakkor s ott megjelent kiadáshoz kötve a budapesti egyetemi könyvtárban. (Szabó K. I. 1500.)

95. *Sz. Molnár Albert.* Szent Dávid . . . Százötven Soltári. Debreczen, 1699. 12-r. 683, (igazán 384) lap, elül 3, végül 3 sztlan levél.

M. Nemz. Múzeum, Kolozsvári Unit. kollégium könyvtára. (Szabó K. I. 1536.)

96. *Sz. Molnár Albert.* Sz. Dávid . . . Százötven Soltári. Lőcse, 1699. 12-r. 424 lap, végül 4 sztlan lev.

Példányai az ugyanott és akkor megjelent Gönczi-féle énekeskönyvvel együtt. (Szabó K. I. 1545.)

97. *Sz. Molnár Albert.* Sz. Dávid . . . Százötven Soltári. Amsterdam, 1700. 8-r. 118 lap, végén 1 sztlan lev.

Az 1700. bibliával együtt, a pozsonyi ev. liczenm és a sáros-pataki ref. kollégium könyvtárában. (Szabó K. I. 1550.)

98. *Sz. Molnár Albert. Sz. Dávid . . . Százötven Soltári. Kolozsvár, 1701. 12-r. 410 lap, elül 3, végül 8 szltan lev.*

Deési ferenczrendi zárda. Budapesti Egyetem (Szabó K. I. 1629.)

99. *Sz. Molnár Albert. Sz. Dávid . . . Százötven Soltári, Lőcse, 1703. 12-r. 325, (helyesen 324) lap, elül 2, végül 3 szltan levél.*

M. Nemz. Múzeum. Budapesti ref. kollégiumi ktár. (2 péld.) (Szabó K. I. 1676.)

100. *Sz. Molnár Albert. Sz. Dávid . . . Százötven Soltári. Cassel, 1704. 4-r. 134 lap, elül 2, végül 1 szltan lev.*

Példányai a kasseli 1704. bibliával együtt, külön a pápai ref. kollégium ktárában. (Szabó K. I. 1686.)

101. *Sz. Molnár Albert. Sz. Dávid . . . Százötven Soltári. Kolozsvár, 1705. 12-r. 346 lap, elül 2, végül 5 szltan levél.*

Debreczeni ref. kollégium Erd. Múzeum. (csonka.) (Szabó K. I. 1703.)

102. *Sz. Molnár Albert. Sz. Dávid . . . Százötven Soltári. Lőcse, 1704. 12-r. 320 lap, elül 2, végül 1 szltan levél (többi hiányzik).*

Az 1704. lőcsei énekeshez kötve, a budapesti egyetemi könyvtárban. (Szabó K. I. 1696.)

103. *Sz. Molnár Albert. Sz. Dávid . . . Százötven Soltári. Bártfa, 1708. 12-r. 456 lap, elül 4, végül 4 szltan levél.*

Budapesti egyetemi ktár. (Szabó K. I. 1741.)

104. (*Énekeskönyv. . . . Lőcse, 1627. . . .*)

Ács Mihály az »Uj Zengedező Mennyei Kar« (Frankfurt, 1770) előszavában írja: »Még 1627. esztendőben Brewer Lórintz által Lőcsén nyomtatott énekeskönyv igen csekély, és még kevés énekeket foglal magában.« . . . E szerint a luteránus atyafiak 1627-ben adtak ki egy énekeskönyvet, melynek eddig nyomára nem akadtunk. 1627-ből még német lőcsei énekeskönyvet sem találtunk s így annál nagyobb bizonyossággal vehetjük fel lappangó énekeskönyveink közé.

105. (*Hajnal Mátyás.*) Az Jézus szívét szerető sziveknek . . . megmagyarázott könyvecske. Bécs, 1629. 8-r. elül 16 szltan lev.

Csonka példánya, mely a 206. lap után szakad meg, Nyitrán, a kegyesrendiek könyvtárában. volt, (Szabó K. I. 576.) *Toldy F. M.* (Könyvszemle, 1882. 49. l.) *Sándor* István után Hajnal Mátyásnak egy, Bécsben, 1664-ben megjelent énekeskönyvét állítja bele énekeskönyveink sorozatába. E könyvnek eddig más nyomát nem találtam, s valószínűleg nem is találom, *Toldy* illetőleg *Sándor* István rövidített czíme a Szabó K.-nál leirt mű czímének felel meg, a melyben olvassuk: »Vannak az vége felé egynéhány régi és aétatos embereknek Deákból Magyar nyelvre fordított Hymnusok, mellyeknek táblája

és rendi ez könyvecskének végén találtatik.« S miután a műnek még két későbbi kiadása (Pozsony, 1642. és Bécs, 1644.) ismeretes, úgy egy 1664-ben Bécsben nyomott későbbi (4-ik) kiadásra kell gondolnunk, vagy egy könnyen megeshető sajtó hibára, mely az 1664. és 1644. nyomtatási évek szedésében fordul elő. Ujabban a M. Nemz. Múzeum kvtárában van egy második példány.

106. (*Hajnal Mátyás.*) A Jézus Szívét-szerető szivek . . . megmagyarázott könyvecske. Pozsony, 1642. 12-r. elül 6 sztlan lev.

Egyetlen, végül csonka példánya, mely a 260. lapig terjed, a M. Tud. Akadémia könyvtárában van. (Szabó K. I. 730.)

107. (*Hajnal Mátyás.*) Jézus szent szive képekkel, énekekkel és imádságokkal. Bécs, 1644. 12-r.

Szabó K. (I. 756.) *Sándor* István után így említi. Valószínűleg ezt a kiadást írta *Toldy* 1664-re. Eddig egy példánya sem ismeretes.

108. (*In Exequiis Defunctorum . . .*) (Kolozsvár,) 1631 előtt.

Az 1631—1660 között megjelent Halotti Énekeskönyv címében: »Mostan ujjonnan szép ékes és több Halotti Énekekkel három Karban állatván . . . megjobbított« ezt olvasván egy régebbi kiadásra kell gondolnunk, mely 1631 előtt jelent meg, még pedig *Abrugi György* nyomdájában, erre mutat legalább *Uzoni* följegyzése: »Georgii Abrugi editiones duae habentur, quae vetustioris mentionem faciunt«, a mint *Kanyaró F.* (M. Könyvszemle, 1895. 331—322. l.) közli.

109. *In Exequiis Defunctorum Canendae.* Halott temetésekorra való Énekek . . . Kolozsvár, (1631—1660.) Év. n. 8-r.

Kanyaró Ferencz (M. Könyvszemle, 1895. 330) közli a mű címét, melyre az 1660. kiadás »most ujjonnan szép helyes és több halotti énekekkel az Abc rendi szerint megjobbított« *In hacce editione prioris ordo perturbatus est* — írja *Uzoni*.

110. *In Exequiis Defunctorum Canendae.* Halott Temetésekorra való Énekek. Kolozsvár, 1660. 12-r. 102 lap, elül 1, végül 2 sztlan lev.

Szabó K. (I. 956.) két példányát ismeri, egyik a kolozsvári unit. kollégium, másik a székely-keresztúri unit. gimnázium ktárában van.

111. *In Exequiis Defunctorum Canendae.* Halot Temetésekorra Való Énekek. Kolozsvár, 1697. 12-r. 124 lap, elül 1, végül 2 sztlan lev.

Szabó K. (I. 1504.) két példányát ismeri, a kolozsv. unit. kollégium és a székely-keresztúri unit. gimnázium könyvtárából.

112. (*Enekes könyv.*) Debreczen, (1632. körül) 16-r. 150 sztl. lev.

Szell Farkas könyvtárában van egy töredék, mely szerinte

1632 körül, Debreczenben nyomatott, melynek 146 levele és 4 sztl. levelén az »Index psalmodum, Hymnorum et Cantorum tam latinorum quam ungaricorum« van. Valószínűleg iskolai czélokra készült. (M. Könyvszemle, 1892/93. 225. l.)

113. *Pharaphrasis psalmodum Davidis* . . . Debreczen, 1632. 16-r. 30 sztlan lev., elül cziml., aj. lev.=1 sztlan levél.

Széll Farkasnál lévő egyetlen példánya le van írva a M. Könyvszemle, 1892/93. évf. 225. lapján. Az iskolai ifjuság számára készült, s még Újfalvi Imre állította egybe.

114. Istenes Hymnusok, mellyekkel az Magyar Reformáltatott Ecclesiákban ének. Mostan az együgyüebb Ecclesiák kedve-ért, a mellyekben az Graduálnak szerit nem tehetik, a Debreczeni Psalterium mellé rövideden adattattak. Lócse, 1635. 4-r. 1 sztlan lev. és 69 l.

Egyetlen példánya a M. Tud. Akadémia ktárában. (Szabó, I. 650.)

115. *Keserü Dajka János és Geleji Katona István* . . . Öreg Graduál . . . Psalmi Davidis. Gyulafehérvár, 1636. 2-r. Elül 14 sztlan levél, 512 l. Psalmi, 2 sztlan lev., 268 lap.

Sándor István tévesen veszi föl 1563-ra. Szabó K. (I. 658.) elősorolja ismert példányaikat: 1. M. Nemz. Múzeum. 2. Debreczeni ref. kollégium. 3. Nagykőrösi ref. liceum. 4. Marosvásárhelyi ref. egyház. 5. Felsőbányai ref. egyház. 6. M. Tud. Akadémia (csonka). 7. Kolozsvári ref. kollégium (csonka).

Ehez kiegészítésül a 8. a hajdúnánási ref. egyház birtokában (Debr. Prot. Lap. 1882. 47. l.); 9. a hajdúböszörményi ref. egyház tulajdonában (u. o. 32. l.); 10. az ó-budai ref. egyházban (Prot. Egy. és Isk. Lap. 1884. 6. sz.) 11. a samarjai eklézsiáé volt, melyet a debreczeni ref. kollégiumnak ajándékozott 1768-ban, mint Nagy Gábornak egy följegyzéséből tudom. Vajjon nem ez a példány-e az, melyet Szabó K. a 2. szám alatt felsorolt?

116. *Keresztyén Imádsá)g(ok)* egy n(éhány) szép E(nekek)kel. Debreczen, (1641.) 12-r. töredék.

Lugossy József ajándékából az Erd. Múzeumban. Kiadási évét Lugossy szerint Szabó K. is (I. 713.) 1641-re tette.

117. *Hálaadások és Dicsirétek*. H. és é. n. 8-r. 382 l. és 6 sztl. lev. (1641. táján.)

Egyetlen példánya a M. Nemz. Múzeumban, (Szabó K. I. 2109. M. Könyvszemle, 1879. 34.)

118. *Egy néhány szép* Soltárók és Isteni Dicsiretek. A gyengék és útonjárók kedvekért e kised formában kibocsáttattak. Várad, 1648. 32-r. 281 (helyesen 282) lap, végül 6 sztlan lap.

Egyetlen példánya a maros-vásárhelyi ref. kollégium ktárában. (Szabó K. I. 818.)